

■ Jedním z typických znaků odlišujících práci v zemědělství od práce v průmyslu je sezónnost; vyžaduje např. v rostlinné výrobě v období špičkových prací soustředěnost velkého množství pracovních sil. V období vegetačního klidu je pro rostlinnou výrobu naopak charakteristické minimální využití převážné části stálých pracovníků.

Sezónnost není specifikem kolektivní zemědělské výroby; je problémem světovým, jehož řešení spočívá v tom, jak vhodně využít pracovních sil v období vegetačního klidu nejen v zájmu samotných zemědělských pracovníků, ale i v zájmu rentability zemědělského závodu.

Sezónnost zemědělské práce je velmi ovlivněna přírodními podmínkami; délka vegetační doby je v jednotlivých výrobních oblastech různá a v závislosti na ní se prodlužuje nebo zkracuje zimní vegetační klid a s ním údobí nedobrovolného klidu pracovníků z rostlinné výroby (tab. I).

Kromě přírodních podmínek, určujících délku vegetačního klidu, ovlivňuje způsob řešení sezónnosti ekonomická úroveň JZD. Nemalý vliv mají i tradiční zvyklosti a názory o zimním zaměstnání žen a druhu jim přidělovaných prací. Sezónnost postihuje daleko více pracovníky rostlinné výroby v JZD než na státních statcích, kde v rámci celoročního plánu je práce pro tuto kategorii pracovníků zpravidla lépe zajištěna.

V JZD je sezónnost práce převážně problémem zimního zaměstnání žen z rostlinné výroby; toto výrobní odvětví je v ČSSR velmi feminizováno (80–90 %). Ženám jsou tradičně přidělovány manuální, nemechanizované sezónní práce s nižší možností výdělku.

V JZD je sezónnost práce převážně problémem zimního zaměstnání žen v JZD. Vezmeme-li v úvahu věkový průměr, můžeme $\frac{1}{4}$, tj. asi 100 000 žen z uvedeného celkového počtu odečíst na ženy v poprodukčním věku, které o zaměstnání po celou dobu vegetačního klidu nemají tak velký zájem. Zůstává však kolem 270 000 žen v produkčním věku (kromě manželek 42 % mužů, kteří žijí na vesnici, ale odjíždějí do práce mimo obec; tyto ženy pomáhají ve špičkových pracích v JZD a mnohé by rády pracovaly i v zimním období), které se starají o nezletilé děti a jsou plně závislé na příjmech ze zemědělské činnosti v JZD, takže celoroční nepřetržité zaměstnání potřebují pro zajištění existence. S rozvojem sociálního zabezpečení pro zemědělské pracovníky se zvyšuje zájem zemědělských žen v produkčním věku o získání celoročního zaměstnání a o přidělení kvalifikovaných prací s vyšší odměnou.

Charakter prací přidělovaných ženám v rostlinné výrobě způsobuje, že mohou vykázat relativně nízký počet pracovních dnů za celý rok ve srovnání

I. Přehled pracovního klidu a potřeby práce v jednotlivých výrobních typech

Výrobní typ	Pracovní klid	Potřeba práce			
		minimální	průměrná	nad-průměrná	špičková
kukuřičný	prosinec leden únor	březen duben listopad	červen	říjen	květen červenec srpen září
řepařský	leden únor prosinec	březen duben listopad		červen červenec	květen červen červenec září říjen
bramborářský	listopad prosinec leden únor březen	duben květen	červen červenec		srpen září říjen
horských hospodářství	listopad prosinec leden únor březen květen	květen listopad	duben červen	červenec srpen	září říjen

s pracovníci např. v živočišné výrobě. Mají proto podstatně nižší celoroční příjem, což rozhoduje o nároku na dobu a výši starobního důchodu (např. družstevnice v JZD v okrese Benešov si průměrně celoročně vydělaly v rostlinné výrobě 300 PJ, maximálně 400 PJ, kdežto ženy pracující v živočišné výrobě měly při celoročním zaměstnání příjem minimálně 600 PJ, průměrně 700 PJ. Měly tedy nejméně o 100 % vyšší výdělek). Jak již bylo uvedeno, počet pracovních měsíců a výše příjmu bezprostředně ovlivňují nárok na dobu a výši starobního důchodu. Proto ženy pracující výhradně jen v rostlinné výrobě nabývají nárok na důchod za podstatně delší počet let a přicházejí do důchodu fyzicky starší než ženy ze živočišné výroby s plynulým celoročním zaměstnáním. Problém sezónnosti zemědělské práce se proto stává aktuální především pro ženy produkčního věku pracující v rostlinné výrobě. Je však aktuální i pro mládež, která chce mít v zemědělském zaměstnání plynulý a rovnoměrný příjem po celý rok i perspektivu růstu životní úrovně při zajištění maximální výše starobního důchodu.

Ženy žijí a pracují v družstvech se širokou diferenciací výrobní intenzity a ekonomické úrovně a s velmi odlišnou sociální základnou z hlediska rodinného prostředí. Proto jsou i jejich požadavky na celoroční zaměstnání diferen-

cované podle ekonomické a sociální úrovně prostředí, v němž pracují a žijí.

V praxi, na konferencích, seminářích a besedách se zemědělskými ženami je problém sezónnosti práce v rostlinné výrobě často předmětem diskuse, zejména u žen v produkčním věku. To podnítilo redakci časopisu „Vlasta“ (vydáváného Výborem čs. žen v Praze) k průzkumu tohoto problému formou časopisecké ankety pod názvem: „Přemýšlejte s námi, proč mají ruce v klíně?“

Anketa byla uvedena populárním výkladem problému s řadou volných otázek, které vyzývaly čtenáře k vyjádření. Formulovány byly takto: „Obracíme se k čtenářkám a čtenářům „Vlasty“ a zveme je k řešení složitého problému, který se týká žen z rostlinné výroby. Skončila jim práce na polích a v zimě nemají co dělat. Chybí jim pravidelný měsíční příjem, s nímž každá rodina počítá. Cím je to způsobeno? Především sezónností zemědělské práce, která je nesnadným problémem nejen u nás, ale ve světě vůbec.“

Chceme se společně s vámi podívat na možnosti, které by tento odvěký otazník v zemědělství řešily. Je to životně důležitá otázka pro každou zemědělskou rodinu. Lidé chtějí pracovat i v zimě. Ale co dělat v družstvech a státních statcích, když práce na polích skončila?

Mají ženy z rostlinné výroby skládat ruce v klín, když je v zemědělství stálý nedostatek pracovních sil? Co dělat?

Odpověď na tuto otázku necháváme našim čtenářům a k výměně zkušeností zveme též odborníky, vědecké pracovníky, organizátory zemědělské výroby i ty, kteří znají zemědělskou práci z brigád. Jak si představujete řešení? Jaké práce by se pro ženy našly? Je to vůbec možné? Vzpomeňte si také, co se dříve dělalo na vesnici v zimě a co by se dalo dělat dnes.“

Zájem o anketu byl velký a vzrůstal tím, že kritické odpovědi byly časopisem kladně komentovány a individuálně se čtenářům za ně vyslovoval dík. Současně byly v průběhu ankety publikovány cenné návrhy a připomínky k řešení sezónnosti s příslibem, že budou odměněny nejrealnější a nej kvalitnější odpovědi.

Odpovědi čtenářů byly zpracovány v dokumentární bulletin, kterého bylo použito jako východního materiálu pro politická a správní místa k řešení problému pracovních sil a organizace práce v zemědělské výrobě. Bulletin udává hlavní tendence a možnosti řešení sezónnosti práce v zemědělství, jak je vidí především ženy samy a jak je doporučují někteří zemědělské odborníci, kteří rovněž zaslali odpověď.

Naléhavost problému potvrdil počet odpovědí na anketu. Celkem došlo 1586 dopisů, z toho zaslaly ženy 68 % a muži 32 %. Ženy poslaly celkem 1076 dopisů, z toho bylo 75 % od zemědělských pracovníků, od pracovníků ostatních povolání a důchodkyň bydlících na vesnici 25 %. Muži poslali celkem 510 dopisů, z toho bylo 39 % od zemědělských pracovníků, od pracovníků ostatních povolání a důchodců bydlících na vesnici pak 61 %.

V odpovědích doporučovali čtenáři četné možnosti pro zimní zaměstnání družstevníků, zejména žen z rostlinné výroby. Jejich náměty tvořily dvě hlavní skupiny:

První skupina se zabývá širokou škálou prací, které lze dělat v období vegetačního klidu přímo v zemědělské a přidružené výrobě družstva.

Druhá skupina uvádí možnosti zaměstnání mimo vlastní zemědělský závod formou kooperace mezi zemědělskými a průmyslovými podniky nebo různými družstevními výrobny, komunálními provozovny placených služeb nebo okresní lesní, stavební a silniční správou.

Čtenáři navrhli celkem 159 druhů opatření a prací, které lze provádět v období vegetačního klidu přímo v JZD. Návrhy byly utříděny podle obsahu a zařazeny podle četnosti a oboru do 9 skupin:

1. Zlepšení řídicí činnosti vedoucích pracovníků JZD, zejména zlepšení plánu a organizace práce — navrhlo 93 % čtenářů.

2. Obsáhlý soubor prací pro zkvalitnění zemědělské výroby a rozšíření jednotlivých výrobních úseků družstva — navrhlo 80 % čtenářů.

3. Kooperace mezi živočišnou a rostlinnou výrobou — doporučilo přes 20 % čtenářů.

4. Zhotovování drobného a pomocného inventáře, který je v současné době většinou úzkoprofilovým spotřebním zbožím — navrhlo 22 % čtenářů.

5. Využití některých tradičních zimních prací z údobí hospodaření soukromých rolníků i pro družstevní výrobu — doporučilo 22 % čtenářů.

6. Lepší péče, úprava a údržba strojového parku, hospodářských budov, manipulačních místností a komunikací v JZD — doporučilo 12 % čtenářů.
a rekreaci, pro školení, kulturní a společenský život aj. — navrhlo přes 20 % čtenářů.
7. Využití doby vegetačního klidu pro dovolenou, na zotavenou nebo odpočinek
8. Věnovat dobu vegetačního klidu generálnímu úklidu v domácnosti a v záhumenkovém hospodářství, upravit zahrádku a okolí obydlí — doporučilo 20 % čtenářů.
9. Zavedení přidružené výroby v JZD — navrhlo 23 % čtenářů.

Podnětné návrhy zaslali i čtenáři nezemědělských povolání. Podstatná část zdůvodňovala svou účast v anketě svým původem ze zemědělské rodiny nebo tím, že dříve pracovali v zemědělské výrobě jako námezdní pracovníci, vlastnili malá hospodářství apod. Z nich část po kratší dobu zastávala i veřejné funkce v obci a vypomáhala v JZD.

PŘEHLED NÁVRHŮ NA OPATŘENÍ PRÁCE VE VLASTNÍM PODNIKU

Do první skupiny návrhů byly začleněny náměty 93 % čtenářů ($\frac{1}{3}$ mužů, $\frac{2}{3}$ žen), které doporučovaly podstatné zintenzivnění práce vedoucích odborníků a funkcionářů, zejména při řízení a organizaci práce. Představenstvo JZD by mělo řádně připravovat plán prací nejen pro vegetační období, ale mělo by promyslet a s družstevníky sestavit harmonogram prací i pro zimní období. Naprostá většina čtenářů se shodovala v názoru, že je v každém zemědělském závodě velká potřeba práce, a tyto práce konkrétně jmenovali.

Vyskytly se četné připomínky týkající se ztráty hodnot při špatném utřídění a ošetření pomocných materiálů a inventáře, jakož i ztráty pracovního času v neupravených stájích, manipulačních místnostech a na špatných komunikacích mezi poli a hospodářskými budovami.

Další skupina čtenářů doporučovala, aby funkcionáři a vedoucí pracovníci v JZD měli přehled nejen o celkovém stavu zemědělské výroby v družstvu, ale i v jednotlivých výrobních úsecích, aby podrobně znali celkový provoz družstva, nejen svůj úsek, který bezprostředně řídí. Mnozí čtenáři proto poukazovali na nutnost lepšího vzdělání a lepší znalosti praxe řídicích pracovníků. Současně se přimlouvali i za lepší uplatnění mladých absolventů zemědělských škol a jejich plánovitě začleňování do řad vedoucích pracovníků a funkcionářů družstva. Mladí odborníci mohou přinést nové prvky do řízení a organizace práce.

Několik čtenářů se domnívalo, že plánovitě organizovaná a dobře připravená práce pro zimní období by upevnila pracovní morálku a vedla by k řádnému udržování a popřípadě i překračování pracovní doby ve vegetačním období.

Velmi často se v dopisech ozývaly stesky na nezájem funkcionářů a vedoucích odborníků o zimní zaměstnání žen z rostlinné výroby v JZD. Naproti tomu dopisy žen zaměstnaných na státních statcích potvrzovaly, že plán a organizace práce pro zimní období je vypracován mnohem pečlivěji a s prací žen z rostlinné výroby se v zimním období běžně počítá.

Čtenáři z řad zemědělských pracovníků shodně uváděli, že v každém zemědělském družstvu bylo třeba řešit zimní zaměstnání podle místních podmínek s ohledem na dodržení zásad produktivity práce a hospodárnosti s přihlédnutím ke schopnostem jednotlivých družstevníků a dohody s každým z nich. Konkrétní návrhy byly:

1. Ženy z rostlinné výroby zařadit do směn v živočišné výrobě tak, aby v zimním období zastoupily pracovnice z živočišné výroby po dobu jejich dovolené nebo rekreace.

2. Postupně odbourávat manuální nekvalifikované práce a přidělovat ženám lépe placené kvalifikované práce se stroji: „... nechat ženy pracovat se stroji a ne jen s motykou a hráběmi...“.

3. Využít podmínek např. pro pěstování žampionů, chov drobného zvířectva, výkrm hus, rychlení zeleniny, ovocnářství apod. a tam zaměstnat přednostně ženy.

4. Ukládat ženám z rostlinné výroby na zvláštní konto pro zimní měsíce část mzdy z období špičkových prací přesahující odměnu za běžný pracovní den.

Několik čtenářů doporučovalo „svérázné“ řešení — např. snížení počtu řídících pracovníků a z úspory jejich odměny získat prostředky na „podpory“ v hodnotě 30—40 PJ pro ženy z rostlinné výroby nebo ponechat plán zimních prací osobnímu zájmu jednotlivců.

Do druhé skupiny návrhů byly začleněny náměty 85 % čtenářů, hlavně důchodců a žen v poprodukčním věku, především čtenářů, kteří původně soukromě hospodařili anebo námezdně pracovali v zemědělství. Tito čtenáři navrhovali tyto konkrétní práce, které by podle jejich názoru zajistily vhodné zaměstnání pro ženy v zimním období: opomíjené práce v péči o pole, louky, vodní nádrže a toky, statková hnojiva a komposty, osivo a sadby, zlepšení prací v zelinářství, ovocných sadech a alejích, rozšíření chovu drobného zvířectva, zejména výkrm hus a produkce peří, včetně úpravy pro spotřebitelské účely.

Do třetí skupiny návrhů byly začleněny náměty 20 % čtenářů, z toho $\frac{1}{3}$ mužů (řadová družstevníci, funkcionáři aj.) a $\frac{2}{3}$ žen (převážně z rostlinné, ale i z živočišné výroby), kteří se domnívají, že má být zlepšena kooperace mezi živočišnou a rostlinnou výrobou, a to zavedením dvousměnného provozu, v němž by družstevnice pracovaly střídavě půl dne v živočišné a půl dne v rostlinné výrobě.

Kooperaci mezi rostlinnou a živočišnou výrobou zavedením dvousměnného provozu zdůvodňovali čtenáři z několika hledisek:

- Ženy z rostlinné výroby by měly možnost celoročního zaměstnání, a tím zvýšení osobního důchodu.

- Zmírnil by se rozdíl mezi celoročním důchodem žen pracujících v rostlinné a v živočišné výrobě a práce v zemědělské výrobě by se stala přitažlivější pro mladé ženy.

- Zvýšil by se zájem o vyšší a kvalitnější produkci píce, jejich hospodárnější sklizeň, uložení a racionální zkrmování.

- Zlepšila by se péče o ošetřovaná zvířata a o jejich užitkovost.

- Ve stájích, míchárně, mléčnici by byl snadnější generální úklid a příprava zdravého ustájení pro zvířata i pěkného pracovního prostředí pro jejich ošetřovatele.

- Tam, kde by se nepodařilo zavést střídavý dvousměnný provoz celoročně, bylo by možno zařídit alespoň, aby během zimního období ženy z rostlinné výroby zastoupily ošetřovatele zvířat po dobu dovolené a rekreace.

- Znalost dvou pracovních profesí by umožnila lepší uplatnění žen v zemědělské výrobě a působila by příznivě na pracovní výkon i osobní spokojenost družstevnic.

- Čtenáři dále doporučovali, aby muži pracující v živočišné výrobě byli v zimním období nahrazeni ženami z rostlinné výroby a uvolnění pro lesní práce, aby byli vyškoleni jako specialisté, kteří by v zimním období odborně ošetřili celé stádo skotu, a dále, aby byli uvolnění pro úpravu pastevních výběhů, oplůtků, náhonových cest.

Do čtvrté skupiny návrhů byly zařazeny odpovědi 22 % z celkového počtu čtenářů (z toho $\frac{1}{4}$ mužů a $\frac{3}{4}$ žen), kteří doporučovali různé zpracovatelské práce, jako např. výrobu pomocného drobného inventáře a výrobu užitkových předmětů z různých přírodních hmot.

V páté skupině návrhů — čili na otázku „co se dělalo dříve v zimě na vesnici“ odpovědělo 22 % čtenářů (z toho bylo $\frac{1}{5}$ mužů a $\frac{4}{5}$ žen). Převážně uváděli široký soubor prací, které sami konali buď ve vlastním malém a středním zemědělském podniku, nebo v námezdním poměru u statkáře. Shodně se vyjadřovali, že práce byla v zemědělském podniku po celý rok. Zejména čtenářky, které „sloužily“ u sedláka 10—15 i více let, potvrzovaly, že musely být celoročně využity, a kritizovaly nedostatečné pracovní využití družstevníků během zimního období v JZD.

Do šesté skupiny návrhů přispěla značná část čtenářů — 12 % (z toho $\frac{1}{3}$ mužů a $\frac{2}{3}$ žen, z mužů mnozí byli opraváři) a doporučovala, aby se ženy zaškolily jako pomocné opravářky a údržbářky. Postaraly by se o to, aby neošetřené stroje nezůstávaly přes zimu na polích nebo po dvoře, ale aby byly vyčištěny, nakonzervovány a řádně uloženy. Objevuje se názor, aby se s ženami počítalo k řízení zemědělských strojů a traktorů — především pro setové a kultivační práce a některé práce sklizňové a o začlenění žen do pomocných čet pro opravy a údržbu. Dále by ženy měly pomáhat při opravě a konzervaci drobného nářadí.

Z čtených návrhů čtenářů (20 % — z toho $\frac{2}{5}$ mužů a $\frac{3}{5}$ žen) bylo zřejmo, že by se ženy z rostlinné výroby dobře uplatnily i jako pomocné pracovníce ve stavební četě, složené ze 2—3 mužů a skupiny žen. Skupinu žen by bylo vhodné rozdělit na několik speciálních pracovních čet, a pověřit je bílením, úklidem stájí, manipulačními místnostmi, úklidem a utříděním materiálu a úklidem celého zemědělského závodu. Čtenáři dále doporučili provést v době vegetačního klidu řadu stavebních prací, jako je úprava stájí, výběhů, adaptace domků pro mladé manžele, rozebrání demolice aj.

Mnoho připomínek měli čtenáři k využití zimních měsíců pro zlepšení komunikací v JZD a přístupových cest ke stájím, a to především jako zaměstnání pro muže z rostlinné výroby.

Více než 20 % čtenářů ($\frac{1}{3}$ mužů a $\frac{2}{3}$ žen) navrhovalo využít doby vegetačního klidu pro čerpání dovolené na zotavenou a rekreaci, pro školení, kulturní a společenský život a odpočinek především pro ženy finančně zajištěné a věkově starší. Tyto návrhy byly začleněny do sedmé skupiny a lze je shrnout takto:

— Zimní odpočinek dopřát starším ženám z rostlinné výroby, převážně důchodkyním, které mají nejméně 1—2 výdělečně činné členy rodiny.

— Ženám z rostlinné výroby v produkčním věku umožnit zimní pravidelné zaměstnání a odborné školení.

V dopisech starších čtenářek začleněných v osmé skupině návrhů, převážně od důchodkyň, byla řada doporučení, aby část zimního volna byla věnována na práce v domácnosti a na výchovu dětí, na práce v záhumném hospodářství a zahrádce u obytného stavení. Doporučovaly činnost, na kterou ženy v sezónním pracovním období nemají čas, jako generální úklid a opravy v celé domácnosti.

Pro devátou skupinu návrhů se vyslovilo 23 % čtenářů ($\frac{1}{3}$ mužů, $\frac{2}{3}$ žen) a zabývalo se problémem přidružené výroby. Doporučovalo ji zejména pro podhorské a horské oblasti, kde zima trvá déle než v nížině a kde přidružená

výroba je nezbytným ekonomickým doplňkem zemědělství (v horských oblastech není využito asi 50 000 pracovních sil, převážně žen).

Má-li se přidružená výroba stát pro JZD rentabilní, je nutno mu umožnit (jak doporučovali čtenáři):

- a) nákup materiálu a potřebných surovin za velkoobchodní ceny,
- b) stanovit si cenu každého výrobku podle nabídky a poptávky.

Většina čtenářů doporučovala hledat především možnosti zaměstnání v zimním období ve výrobních odvětvích vlastního JZD. Podle mínění značné části pisatelů by se měla však rozvinout lepší a širší spolupráce i s průmyslovými závody.

MOŽNOSTI ZAMĚSTNÁNÍ MIMO VLASTNÍ JZD

V podstatě jde o kooperaci mezi zemědělskými a průmyslovými podniky nebo různými výrobními lidových družstev, podniky místního hospodářství, provozovny placených služeb nebo okresní lesní, stavební a silniční správou. 50 % pisatelů ($\frac{1}{4}$ mužů, $\frac{3}{4}$ žen) navrhovalo tuto kooperaci:

1. Brigádnickou práci v průmyslových a jiných závodech, především v patronátním závodě, v nejbližším průmyslovém zpracovatelském podniku zemědělských produktů a v závodech spotřebního průmyslu*).

2. Domáckou práci ve mzdě, která by se zabývala převážně výrobou drobných nedostatkových spotřebních nebo upomínkových předmětů, nehodících se pro průmyslovou nebo širší dílenskou výrobu, a byla by prováděna v režii Lidových výrobních družstev nebo komunálních podniků.

3. Brigádnickou práci v podnicích místního hospodářství a provozoven placených služeb pro soukromý i veřejný sektor — např. práce v prádelnách a žehlárnách, čistírnách, úklidových četach a jiných službách.

4. Brigádnickou práci v rámci činnosti okresní lesní správy — četné zimní práce spojené s kácením stromů, s přípravou a dopravou dřeva.

5. Brigádnické práce v dopravě — převážně byly navrhovány práce spojené s údržbou, čištěním kolejí a výpomoc při vykládání vagónů.

6. Brigádnické práce v rámci činnosti okresní stavební správy — zaměstnávat muže i fyzicky zdatnější ženy ve stavebních adaptacích v obci a v nejbližším městě.

7. Brigádnické práce v rámci činnosti okresní silniční správy — při udržování sjízdnosti silnic během zimních měsíců v katastru obce, v níž družstevníci bydlí.

ROZBOR ODPOVĚDÍ

Z převážné části dopisů čtenářů je zřejmo, že dosud jen malá část JZD se plánuje zabývat řešením problému zimní zaměstnanosti žen z rostlinné výroby. Čtenáři uznávají zimní zaměstnání žen za problém prvořadý a naléhavý.

*) Čtenáři doporučovali, aby uskutečnění kooperace mezi průmyslovými a zemědělskými podniky se ujalo MZLVH a navázalo příslušná jednání s ministerstvem lehkého a spotřebního průmyslu, Ústřední radou výrobních lidových družstev apod. Potřebu brigádnických pracovních sil z řad družstevníků by měly příslušné podniky žádat prostřednictvím okresních zemědělských výrobních správ, které by tyto požadavky koordinovaly a pomáhaly při vypracování oboustranných smluv.

Jsou si vědomi, že jeho vyřešení není snadné a nedá se postupovat stejným způsobem ve všech JZD. Domnívají se, že bude nutné s přihlédnutím ke specifickým podmínkám každého zemědělského závodu hledat nejvhodnější způsob řešení zaměstnanosti pro všechny pracovníky z rostlinné výroby v zimním období, zejména pro ženy, což se musí stát bezpodmínečně záležitostí všech pracovníků těchto závodů a především odborníků a funkcionářů. Avšak žádné jednotné zemědělské družstvo si podle názoru čtenářů nebude moci dovolit řešit tento problém za každou cenu, to znamená bez zajištění produktivity práce a dodržení zásad hospodárnosti.

Řada odpovědí potvrdila, že v některých družstvech byl problém sezónnosti řešen s kladným výsledkem. Tito čtenáři doporučují zaměstnat ženy z rostlinné výroby ve vlastním družstvu na základě lepšího plánu a organizace práce ve všech výrobních i pomocných odvětvích JZD a při zavedení střídavého dvou-směnného provozu v živočišné výrobě. V některém družstvu bude možno využít přidružené výroby nebo domácí práce ve mzdě, popř. uvolnit pracovníky JZD na přechodnou dobu (po dobu vegetačního klidu) na brigádu do průmyslových závodů, lesních a stavebních podniků, komunálních a jiných služeb.

Současně doporučovali využít období zimního klidu k odpočinku, rekreaci a k poskytování placené dovolené nejen ženám z rostlinné výroby, ale i pracovníkům ze živočišné výroby, které by po tu dobu nahradily ženy z rostlinné výroby. Dále doporučují využít zimního období k návštěvě kvalifikačních kursů a školení. Zdůrazňují i možnost využít zimního volna ke zlepšení pracovního a životního prostředí. Mnozí čtenáři si uvědomují, že správné zapojení pracovníků z rostlinné výroby do práce v zimním období vyžaduje, aby se k řešení tohoto složitého problému přistupovalo zodpovědně. Doporučují proto v každém zemědělském závodu promyslet, rozpracovat, s družstevnicemi projednat pracovní zařazení během zimního období podle individuálních podmínek. Převážná většina návrhů byla cenná a realizovatelná.

Čtenáři, kteří přímo pracovali v rostlinné výrobě nebo ji řídili, převážně doporučovali znalost dvou profesí, tj. práci v rostlinné i živočišné výrobě, a základní znalosti z mechanizace polních prací.

Velký rozdíl v názorech se objevil mezi družstevnicemi produkčního nebo poprodukčního věku. Družstevnice produkčního věku požadovaly celoroční plynulé zaměstnání, doporučovaly znalost dvou profesí a základní znalosti z mechanizace polních prací a brigádnickou práci mimo JZD v době vegetačního klidu. Domnívaly se, že by na základě minima technických znalostí lépe zvládly zapracování pro kvalifikované brigádnické práce v průmyslu, stavebnictví a službách.

Ženy v poprodukčním věku, převážně důchodkyně, ale většinou ještě aktivně v JZD pracující, a muži vyššího věku navrhovali pro starší ženy pracující v rostlinné výrobě odpočinek po celé zimní období nebo příležitostné práce, a to pouze na vlastní žádost. Mladší i starší čtenáři shodně doporučovali použít vegetačního klidu pro čerpání placené dovolené, na rekreaci, školení a společenské akce.

Většina čtenářů byla toho názoru, že je třeba se problémem sezónnosti práce neodkladně zabývat, a to zvláště v souvislosti s nutností získat a udržet daleko více mladých lidí v zemědělství. Několik čtenářů dokonce doporučovalo, aby vedoucí pracovníci zemědělských družstev byli na péči o zaměstnání žen z rostlinné výroby v době vegetačního klidu hmotně zainteresováni.

Z rozboru 1586 dopisů čtenářů a jejich četných různorodých návrhů a požadavků pracovních příležitostí, utříděných do několika skupin, je zřejmo, že sezónnost práce v JZD je nutno řešit diferencovaně, a to podle těchto kritérií:

1. Podle ekonomických a výrobních podmínek JZD, které určí, zda budou ženy z rostlinné výroby zaměstnány převážně v objektech JZD, v přidružené výrobě nebo brigádnickou prací v průmyslových podnicích a službách.

2. Podle výrobního typu zemědělského družstva a blízkosti průmyslových závodů nebo výrobních podniků, v nichž by ženy mohly brigádnicky pracovat v době vegetačního klidu.

3. Podle kvalifikace žen z rostlinné výroby (největším problémem jsou ženy bez kvalifikace, na které sezónnost doléhá nejvíce).

4. Podle věku a individuálních schopností jednotlivých žen.

5. Podle fyzické zdatnosti, mentálních předpokladů a časových možností osvojit si potřebné znalosti pro další profesi, zejména pro pomocné práce v opravářství a údržbě strojů, ve stavební četi a pro brigádnické práce v průmyslu a službách.

6. Podle nároků na placenou dovolenou, rekreaci, požadavků delšího odpočinku a účasti na různých formách školení.

7. Podle sociální základny a rodinných poměrů družstevnice (počet malých dětí, příjem na jednoho člena rodiny), místních služeb pro domácí práce a sociálního zařízení pro péči o děti.

8. Podle individuálního přání jednotlivých žen, které je převážně motivováno ekonomickými požadavky, méně kvalifikací, a lze je rozdělit takto:

a) Celoroční zaměstnání z existenčních důvodů chtějí převážně ženy produkčního věku, především ženy-živitelky rodin bez partnera, ženy-matky několika nezletilých dětí a ženy z mladých družstevních dvojic, které si zařizují domácnost. Tyto ženy chtějí celoroční zaměstnání pro vyváženou životní úroveň a pro vyšší zařazení ve starobním důchodu. Dále je vyžadují ženy svobodné, samostatné a osamělé ženy, a to zejména z důvodů existenčních a společenských.

b) Příležitostné zaměstnání během vegetačního klidu — s delším odpočinkem v zimních měsících chtějí převážně ženy v poprodukčním věku, zejména pobírající důchod, dále ženy středního věku z rodin, kde muž popřípadě i děti pracují celoročně v průmyslu nebo jiných odvětvích národního hospodářství a ekonomicky přispívají na finanční hospodaření rodiny.

c) Kvalifikované práce požadují převážně ženy produkčního věku, a to přímo v objektech JZD, pokud jsou příliš vázány péčí o děti a domácnost. Ženy méně přetížené těmito pracemi mají zájem o kvalifikovanou brigádnickou práci v průmyslových závodech, družstevních a výrobních podnicích a službách mimo JZD.

d) Nekvalifikované práce v objektech JZD, nejvýše domácí práce ve mzdě chtějí dělat ženy v poprodukčním věku, převážně důchodkyně, a pak ženy středního věku, které mají větší příjem na jednoho člena rodiny, plynoucí ze zaměstnání manžela a dospělých dětí.

Z rozboru dopisů a v nich obsažených návrhů vyplynulo, že základním nutným požadavkem pro úspěšné řešení sezónnosti práce žen z rostlinné výroby je znalost a dobré ovládnutí dvojí profese, která má několik typů kombinací:

1. Znalost prací v rostlinné a živočišné výrobě pro realizaci dvousměnného střídavého zaměstnání (půldne v rostlinné a půldne v živočišné výrobě, v zimě s možností vystřídaní na placené dovolené, rekreaci, školení).

2. Znalost manuálních prací v rostlinné výrobě a současně znalost kvalifikovaných prací nutných pro ovládání kultivačních a jiných strojů pro běžné vegetační práce na poli, se znalostí základních mechanizačních prací nutných pro běžnou údržbu těchto strojů. Ženy s těmito znalostmi by se mohly v zimě uplatnit jako pomocné síly v četách opravářů a údržbářů.

3. Znalost manuálních prací v rostlinné výrobě a základních mechanizačních prací a technologií pro zimní brigádnickou činnost v průmyslovém podniku a službách.

4. Znalost manuálních prací v rostlinné výrobě a technik pro zimní práce v přidružené výrobě nebo domácké práce ve mzdě konané v zimním období v JZD.

SOUHRN

Zpracování odpovědí ankety a jejich analýzou byly získány závěry zjišťující hlavní tendence a orientaci pro řešení problému sezónnosti zemědělských prací v JZD se speciálním přihlédnutím k potřebám a požadavkům trvalých pracovníků z rostlinné výroby v jednotných zemědělských družstvech. Objevila se značná diferenciací v názorech na řešení problémů sezónnosti práce zemědělských žen, která vyplývala z řady určujících vlivů, jako je zejména sociální původ a dosažený věk, kvalifikace, společenské a ekonomické postavení čtenáře, ale i tradiční zvyklosti, stupeň intenzity výroby v JZD, vliv zaměstnanosti ostatních členů rodiny, rozvoj sociálních zařízení a služeb v místě zemědělského závodu aj.

Problém sezónnosti práce zemědělských pracovníků, speciálně žen z rostlinné výroby je řešitelný, jak ukázala anketa, ovšem za předpokladu dobré řídicí práce vedoucích pracovníků, plánu a organizace práce, dále za předpokladu, že zemědělský pracovník ovládá dvojí profesi a osvojí si kvalifikaci a technické znalosti minimálně pro práce v jedné profesi. Anketa kromě toho poskytla další cenné poznatky pro praktické řešení problému sezónnosti, vyvozené z názorů a postojů tlumočených zemědělskými pracovníky.

Zpracování ankety představuje jeden z příspěvků k výzkumu názorů a postojů zemědělců na aktuální otázky výroby a práce v JZD, zahajovanému našim pracovníkům. Ukazuje se, že také tento způsob sociologického výzkumu může přinést cenné poznatky pro praktická opatření týkající se konkrétních problémů v zemědělství, které mohou být využity politickými a správními místy.

Z hlediska sociologie venkova je to zároveň i dobrá cesta, jak zjistit základní obrysy společenské problematiky, o kterou jak praxe, tak i teorie má zájem, a která se pak může stát předmětem hlouběji založeného sociologického výzkumu.

Došlo dne 31. 8. 1965

Анкета о сезонности работы сельских женщин, работающих в растениеводстве ЕСХК

Анкета журнала Власть, в которой приняло участие 1568 читателей (68 % женщин и 32 % мужчин), проходящая в 1965 г., показала, что проблему сезонности работ сельскохозяйственных рабочих, прежде всего занятых в растениеводстве женщин, можно решить при условии правильного управления сельскохозяйственным предприятием со стороны руководящих работников плана и организации труда и при условии, что сельскохозяйственный работник владеет двумя профессиями и что он усвоил квалификацию и технические знания, необходимые по крайней мере для его работы в области одной из этих профессий. Помимо этого, анкета представила новые ценные сведения для прак-

тического решения проблемы сезонности работ в сельскохозяйственном производстве, исходящие из мнений и взглядов работников сельского хозяйства.

Согласно ответам на анкету, рекомендованное решение круглогодичной занятости женщин в растениеводстве можно осуществить несколькими способами.

а) в производственных отраслях и объектах собственного кооператива — прежде всего путем кооперации между растениеводством и животноводством, введения работы в две смены,

б) или в подсобном производстве ЕСХК,

в) кустарными работами на дому за оплату для народных промкоопераций,

г) путем привлечения женщин на временную работу в промышленность, в коммунальные и другие службы.

An Inquiry on the Seasonal Work of Agricultural Women Working in the Plant Production of the Unified Agricultural Cooperatives

In the year 1965, the magazine „Vlasta“ organized a public inquiry in which 1,568 readers took part (68 per cent of women and 32 per cent of men). This inquiry of public opinion gave the resulting opinion saying that the problem of the seasonal character of the work of agricultural workers, in particular of the women employed in the plant production, may be resolved only provided that the managing staff of the agricultural plant, of the planning and organizational department is perfect at fulfilling its tasks, and provided that every agricultural worker possesses two different professions and acquires special qualification and technical erudition for at least one of these professions. The pool gave also further precious notions susceptible to contribute to the practical solution of the problem of the seasonal character of agricultural work, as being derived from the opinions and attitudes of the agricultural workers themselves.

According to the answers obtained from that pool, one may realize the recommended solutions of the all-year-round employment of female workers in the plant production in several different ways:

a) first of all in the productional plants and exploitation workshops of the cooperative itself, provided that fair cooperation between both the plant production and animal production sectors has been achieved, e. g. by the introduction of a two-shift operation in the plant;

b) or in the affiliated production of the unified agricultural cooperative;

c) by assignation of domestic work paid per piece, on the behalf of some popular production cooperatives;

d) or by dismissing the female workers for short-time employment in various industrial plants, municipal enterprises and other services.

Umfrage betreffs des Saisoncharakters der Arbeit und Landfrauen in pflanzlicher Produktion der LPG

Die Umfrage der Zeitschrift Vlasta, an der sich 1568 Leser (davon 68 % Frauen, 32 % Männer) beteiligten und die im Jahre 1965 verlief, ergab, daß das Problem der Saisonmäßigkeit der Arbeit der in der Landwirtschaft beschäftigten Personen, speziell der Frauen in der pflanzlichen Produktion, lösbar ist, unter Voraussetzung einer richtigen Leitung, eines Planes und Arbeitsorganisation und unter Voraussetzung, daß der landwirtschaftliche Mitarbeiter zwei Professionen beherrscht und sich die Qualifikation und technische Kenntnisse zumindest für Arbeiter einer Profession aneignet. Außerdem bot die Umfrage weitere wertvolle Erkenntnisse für praktische Lösungen des Problems der Saisonmäßigkeit der Arbeit in der landwirtschaftlichen Produktion, die aus den Ansichten und Stellungnahmen der landwirtschaftlichen Mitarbeiter deduziert wurden.

Laut der Beantwortungen der Umfrage kann man die anempfohlenen Lösungen der ganzjährigen Beschäftigung der Frauen aus der pflanzlichen Produktion auf mehrere Arten realisieren:

a) vor allem in den Produktionszweigen und Objekten der eigenen Genossenschaft — durch die Kooperation zwischen der pflanzlichen und tierischen Produktion — durch die Einführung eines Zweischichtbetriebes,

- b) oder in der angeschlossenen Produktion der LEG,
- c) ferner durch die Zuteilung von Heimarbeiten gegen Lohn für die Produktionsgenossenschaften,
- d) durch die Ermöglichung, daß die Frauen Brigadearbeiten in der Industrie, in der Kommunal- und anderen Diensten verrichten.

Ludmila Drábová

Institut sociologie venkova a historie
zemědělství při VÚZE,
Praha 2, Mánesova 75